

РЕЦЕНЗИЯ

от доц.д-р Ирина Стефанова Цакова, доцент по информационно право в
Международно висше бизнес училище на дисертационния труд на
МАРГАРИТА МИТКОВА ХУБЕНОВА
катедра „Теория и история на държавата и правото” към Юридически факултет
на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

на тема: „**ЕЛЕКТРОННА ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРАВНИТЕ СУБЕКТИ
(СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ)**“
за придобиване на образователната и научна степен „ДОКТОР“ по професионално
направление 3.6.Право, Докторска програма „Информационно право”
Научен ръководител: Проф. д.ю.н. Вихър Кискинов

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Със заповед № РД 38-395/22.06.2017г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури за защита на дисертационния труд на Маргарита Миткова Хубенова на тема „**Електронна идентификация на правните субекти.(Сравнителен анализ)**“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. „Право“.

I. Данни за дисертационния труд и дисертанта.

1. Представеният за защита дисертационен труд на тема „**Повторно използване на информация от общественния сектор**“ от Маргарита Миткова Хубенова представлява първото цялостно и систематично научно изследване в българската правна литература на правните аспекти на електронната идентификация.

Избраната тема има актуален характер в контекста на бързо развиващите се обществени отношения в сферата на електронното взаимодействие, предпоставящи нови форми на установяване на самоличността на лицата във виртуалната среда.

Провокацията в разглеждания дисертационен труд се състои в динамиката на нормативното обективизиране на тези отношения под формата на конкретни схеми за електронна идентификация и в частност възприетата такава в българския Закон за електронна идентификация. Националната схема вече е в процес на изграждане, поради което анализирането на нейните особености е изключително навременно и актуално, задаващо основата и перспективите за последващи изследвания.

В тази връзка избраната тема на дисертационният труд има важно значение за развитието на правото, което все още е в процес на преодоляване на традиционния консервативен подход към съвременните форми на реализация на субективни права, опосредствани от технологиите и изграждане на нормативни конструкции повлияни от аналоговото взаимодействие.

От практическа гледна точка въпросът за електронната идентификация засяга както частния, така и публичния сектор с оглед развитието на електронното управление и електронната демокрация.

Трудът отговаря на критериите за дисертабилност и дава възможност за принос в правото. Съчинението представлява интерес не само от теоретично гледище, но има и практическо значение, като е полезно за бъдещото развитие на съдебната практика.

2. Професионалната биография на Маргарита Миткова Хубенова показва траен интерес към научните изследвания в областта на правното регулиране на информационните технологии, в т.ч. електронно правителство, защита на личните данни, електронна търговия, авторски права и интернет.

Дисертантът притежава магистърска степен по Право от Юридически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. В периода 2010- 2013г. е зачислена в редовна докторантура в Юридически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ в научно направление „Информационно право“, като е отчислена с право на защита.

Маргарита Хубенова е автор на 10 статии в научни издания на български език, както и на 2 доклада, включени в сборник Международна научна конференция „Е-управление“.

В рамките на докторантурата дисертантът работи със студенти по дисциплините Информационно право.

3. Представеният автореферат в обем от 42 страници, заедно със справката за приносите и списъка с публикации обективно отразяват съдържанието на труда и основните научни постижения. В началото на автореферата е посочена методологическата основа на изследването, при която е използвана система от методите на анализ и синтез, резултати от емпирични изследвания, методите на системните изследвания, индуктивни и дедуктивни методи, сравнителен анализ,

сравнително-правен метод. (с.12). Дисертантът има 7 публикации по темата на дисертацията, конкретно посочени в заключителната част на автореферата (с.42).

Настоящият дисертационен труд е резултат от работата на Маргарита Миткова Хубенова като докторант, зачислен на редовна докторантура в катедрата по „Теория и история на държавата и правото” към Юридически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител проф. д.ю.н. Вихър Кискинов.

II. Обща оценка на дисертационния труд.

1. Представеният за защита дисертационен труд е в обем 290 страници, от които увод – 7 стр., изложение – 248 стр., заключение – 10 стр., съдържание – 4 стр., списък на използваната литература – 11 стр. и списък на анализирани стратегически и нормативни актове – 7 стр.

В структурно отношение съдържа увод, три глави и заключение, в което са систематизирани основните изводи и предложения за усъвършенстване на правната уредба.

В увода авторът е очертал актуалността на темата и предмета на изследване, определил е неговата цел: извършване на правен анализ на схемите за електронна идентификация на европейско и национално равнище, чрез който да се установи адекватността на националната ни схема за електронна идентификация от гледна точка на изискванията за включването ѝ в общоевропейската схема и в сравнение със схемите на други държави членки на ЕС, и при необходимост да се предложат промени в националната схема за електронна идентификация на Република България /с. 11/.

Първа глава, озаглавена „Понятие за електронна идентификация. Схеми за електронна идентификация ” е посветена на теоретичното изследване на понятието за електронна идентификация и на схемите за електронна идентификация. Тя се състои от 2 раздела. В първия раздел „Понятие за електронна идентификация“ се разглеждат въпросите за множеството значения на понятието електронна идентификация, които са основани на понятието за идентификация. Тези значения са разгледани отделно, както следва: Идентификацията в описателен аспект, а именно като съвкупност от данни за лицата. В този аспект, електронната идентификация включва представяне, описване на субект чрез определени белези (качества), достъпни в електронна форма. Електронна идентификация и права на човека, като е посочено, че множеството значения на понятието идентификация, позволяват установяването на връзка между идентификация

и права на човека, която се изразява във признаването на права, които традиционно защитават самоличността и идентичността на индивида. Развитието на информационното общество води до промяна в начина, по който хората осъществяват социално взаимодействие, в резултат на което лицата имат множество частични самоличности (регистрации, профили), чрез които реализират „съществуването си във виртуална среда“. Този вид „съществуване“ води до повишаване на степента на заплахата за личността, защото електронната среда улеснява фалшификациите, използването на чужда самоличност, прикриване на самоличност, филтриране и изтриване на данни за лицата. Този въпрос се свързва и с правилата за защита на личните данни. Отделено е внимание и на електронната идентификация като процес, който е и основния разгледан в дисертацията аспект. Посочени са ограниченията на изследването.

Въз основа на извършения анализ на функционалния аспект на електронната идентификация, е формулирано и общотероретичното ѝ понятие: „Електронната идентификация е процес на установяване и проверка на самоличността/идентичността на лице при участие в правоотношение във виртуална среда чрез използване на данни, които индивидуализират лицето по несъмнен начин в рамките на определен контекст“.

Вторият раздел разглежда особеностите на схемите за електронна идентификация - национални и общоевропейската. Създаването на общоевропейска система за електронна идентификация е резултат на дългогодишни усилия, насочени предимно към създаване на технологична съвместимост. Във връзка с обявяването на националните схеми от държавите членки, дисертантът изразява становище, че „Въпреки предвидените условия за насърчаване на сътрудничеството между тях при предоставяне на трансгранични административни услуги, дали предложеният модел ще доведе до реалното създаване на паневропейска система за електронна идентификация ще се разбере след обявяване на схемите и най-вече при реално извършване на установяване и проверка на самоличността на лицата при трансгранични услуги“ /с.88/.

Втора глава със заглавие „Сравнителен анализ на националните схеми за електронна идентификация“ разглежда националните схеми за електронна идентификация на избраните от дисертанта държави членки. Разгледани са основните елементи на националните схеми, така както те са регламентирани в съответните законодателства на Белгия, Германия, Испания, Португалия, Австрия, Нидерландия, в Швеция. Изведеният SWOT анализ на елементите на националните схеми на електронна идентификация дава реална представа за предимствата и недостатъците,

както и оптималните възможности при възприемане на една или друга схема на електронна идентификация./с.158 и сл./

Глава трета е посветена на „Национална схема за електронна идентификация на Република България“, като дисертантът отбелязва следното: „В България, електронната идентификация започва да се разглежда като самостоятелен приоритет късно в сравнение с останалите разгледани държави. Макар че схемата за електронна идентификация получава своята регламентация през 2016 г., процесът на електронна идентификация има своята нормативна регламентация в българското законодателство още от 2007 г., когато е приет Законът за електронното управление (ЗЕУ), а постепенно получава регламентация и в други нормативни актове. Регламентацията обхваща извършването на идентификация в публичния сектор./с. 167/. Разгледаната е Електронната идентификация съгласно ЗЕУ в периода 2007-2016г. / Извършването на електронна идентификация при предоставяне на електронни административни услуги съгласно ЗЕУ в периода 2007-2016 г. се извършва в три основни хипотези – проверка на самоличността по чл. 28 от ЗЕУ, идентификация при заявяване на услуги чрез единната среда за обмен на електронни документи, предоставяне на услуги без проверка на самоличността./ Анализирани са слабостите на всеки начин за извършване на идентификация и са посочени условията, които затрудняват (или правят невъзможно) прилагането им. Националната схема за електронна идентификация на България е създадена с приемането на Закона за електронната идентификация през май 2016 г. Същата година е приет и Правилникът за прилагането му, който всъщност регламентира основните елементи на националната схема. Анализът на нормативните актове, отбелязва дисертантът, показва множество недостатъци, които не могат да бъдат преодолени в рамките на така създадения нормативен модел. Нормативният модел на националната схема е разгледан в сравнение с предложения модел, така че да бъдат ясни разликите между тях. Предложеният от дисертанта модел се основава на австрийския модел. Според него средството за електронна идентификация (наречено гражданска карта) е по-скоро концепция, отколкото карта. Концепцията включва квалифициран електронен подпис и сертификат за самоличност, които се съхраняват върху носител, отговарящ на определени изисквания за сигурност. Предложеният модел включва същите елементи, като ги означава със „средство за електронна идентификация“. /с.181 и сл./

В заключение дисертантът извежда следната теза: Законът не урежда голяма част от обществените отношения във връзка с електронната идентификация, като вместо това препраща към подзаконов нормативен акт. Изглежда, че приемането на ЗЕИ е необходимо, за да се създаде законова делегация за издаване на подзаконов нормативен акт, с който ще се създаде схемата. Пълна регламентация не се създава и с ППЗЕИ, а се предвижда председателят на ДЕАУ да ги уреди, за което не е налична законова делегация. За създаването и имплементирането на предложения модел е необходимо изготвянето на пакет от нормативни изменения. Създаването на нормативна регламентация на предложения модел, изисква отмяна на приетия ЗЕИ и приемане на нов самостоятелен закон. Видно от извършения анализ, моделът на ЗЕИ и предложеният модел се различават съществено, поради което, заключава дисертантът не могат да бъдат извършени изменения и допълнения, а трябва да се създаде нов закон.

Заключителната част на дисертационния труд систематизира основните научни изводи и приноси на автора. Прави се обобщен анализ на модела на електронна идентификация и се отправят препоръки за създаване и имплементиране на изцяло нов модел/с. 249/.

Изградената структура на дисертационния труд съответства на поставените научни задачи и създава прегледност на изложението, което позволява лесно търсене и намиране на конкретното изложение по отделни проблеми.

Дисертационният труд е представен във вид и притежава обем, отговарящи на изискванията на Катедра „Теория и история на държавата и правото” към Юридически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, а съдържанието му съответства изцяло на условията на чл. 66 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Авторефератът на дисертацията отговаря на научните изисквания и коректно отразява съдържанието на разработката.

2. Представеният дисертационен труд съдържа общи достойнства, научни и научно-приложни резултати с приносен характер.

2.1. Той разкрива задълбочени теоретични познания по темата и познаване на правната уредба у нас. Авторът е използвал добър научен апарат, като трудът съдържа коректна полемика и анализиране на различните становища в теорията.

Демонстрирано е умение за извеждане и обосноваване на поддържаните научни тези, достатъчно аргументирани – както когато с тях се изразява съгласие с утвърдени становища, така и когато се обосновава отклонение от тях и собствено виждане.

2.2. Изложението представя в логическа последователност цялостно изследване на поставената тема с добър баланс в акцентите на разглежданата проблематика. Стилът на автора е точен, анализът в по-голямата част на разработката е достатъчен, изложението е построено на добър правен език и постига убеждаващо въздействие върху читателя. Общото впечатление от прочита на труда води до извод за наличие на умение у автора за самостоятелно мислене и творчески подход при извеждане и защитаване на теоретични и теоретико-приложни тези.

2.3. Дисертантът използва с лекота общонаучния дедуктивен, исторически и критично-аналитичен метод на изследване и с необходимата вещина и чувство за баланс прилага научните методи за тълкуване на законовите разпоредби, както и способите за преодоляване на празноти в закона.

III. Научни приноси и значимост на труда за практиката.

1. Напълно споделям описанието на приносните моменти в труда, което е дадено от докторанта (с. 41 от автореферата на дисертацията). Дисертационният труд съдържа и редица конкретни научни достойнства и приноси, по-значимите от които са:

Научните и научноприложните резултати с приносен характер на труда се изразяват, на първо място, в това, че той представлява първи опит у нас за систематизирано и общо изследване на схемите на електронна идентификация и предложения национален модел. Изследваната тема изисква задълбочени материално-правни познания, както и научна смелост, които авторът показва в представеното съчинение.

На второ място, в него хронологично и по съдържание е проследено развитието на концепцията на общоевропейска схема за електронна идентификация и са анализирани основните ѝ елементи. Формулирано е общотеоретично понятие на електронната идентификация във функционален аспект.

Принос на труда представлява пълното сравнителноправно изследване на националните схеми за електронна идентификация на седем държави членки на ЕС – Австрия, Белгия, Германия, Испания, Нидерландия, Португалия и Швеция.

Като приносен момент на труда се очертава и проведения пълен анализ на нормативния модел на националната ни схема за електронна идентификация посочените недостатъци.

Конкретно научно достойнство на труда е формулирането на изцяло нов модел на национална схема за електронна идентификация, чрез който се предлага преодоляване на констатираните недостатъци /с.249/.

2. Значението на дисертационния труд би могло да се определи: първо - с оглед значимостта на обществените отношения, свързани с електронната идентификация. На второ място - значението на труда произтича от промяната в източниците на нормативно регулиране на в Република България /2007г.- 2016г. и след 2016г. с приемането на ЗЕИ/. На трето място - отсъствието на общ анализ в българската литература на електронната идентификация е допълнителен аргумент относно значението на труда.

Дисертацията би могла да има значение за българската наука, за правоприлагащите органи, и за практикуващите юристи.

3. Докторантът Маргарита Хубенова е представила следните статии и доклади по темата на дисертационния труд:

1. Електронна идентификация на заявителите на административни услуги, списание „Съвременно право“, брой №1/2017

2. Критични бележки върху проекта на Закон за електронната идентификация, списание „Общество и право“, брой №9/2015, 83–102

3. Актуална уредба на електронната идентификация на правните субекти в Република България, списание „Норма“, брой №9/2015, 46–69

4. Национални схеми за е-идентификация на държавите членки на ЕС, списание „Правен алгоритъм“, брой № 2/2015, 55–73

5. Приложимост на биометричните данни в процеса на идентификация, списание „Норма“, брой №5/2015, 26–45

6. Европейски актове за създаване на паневропейска система за електронна идентификация, списание „Норма“, брой №4/2014, 55–68

7. Доклад на тема: „Електронна идентификация на правните субекти в Р. България-актуално състояние и перспективи“, включен в сборника на VII Международна научна конференция „Е-управление“, 13.06 –14 .06.2015 г. в гр. Созопол

Запознах се със съдържанието на статиите и заключението ми е, че те отразяват основните положения на дисертационния труд. Като имам предвид обзора на публикациите на български автори по разглежданата проблематика, мога да констатирам, че изводите, направени в дисертационния труд, са резултат от самостоятелното изследване на докторанта.

IV. Препоръки.

За изпълнението на поставените научни задачи в дисертационния труд може да се даде висока оценка. Основната препоръка към дисертанта е в посока по –ясно аргументиране на предложения от нея модел на националната ни схема за електронна идентификация. Тази препоръка се извежда както от цялостното съдържание на труда, така и от категорично изразеното от дисертанта становище за необходимост от „изцяло нов модел“. В хипотезата на създаден нормативен акт, по който все още няма практика за неговото прилагане такава теза би се възприела като крайна, поради което са необходими достатъчно убедителни аргументи, като се започне от принципния такъв, който важи за всички нормативни актове, отнасящи се до регулиране на виртуалното взаимодействие. Този аргумент вече беше посочен в началото на настоящата рецензия и той е свързан с необходимостта от създаване на механизми на правно регулиране във виртуалната среда, които не се стремят да възпроизведат механизмите на правно регулиране в традиционната среда на аналогово взаимодействие, факт, подчертан и от дисертанта в контекста на предмета на изследването.

В този смисъл препоръчам на колегата да доразвие тезата си, която напълно споделям, че моделът на електронна идентификация не следва да се основава на схемата за идентификация на лицата в традиционна среда, защото целта на идентификацията в традиционна и в електронна среда е различна, като дефинира тези разлики.

Също така се надявам в бъдеще да проследява практиката по прилагане на нормативната база в изследваната предметна област и периодично да представя обзори на тази практика в правната ни периодика.

V. Заключение.

За защита е представено цялостно и задълбочено научно изследване в българската правна литература на въпросите за електронната идентичност.

Дисертационният труд отговаря на изискванията, предвидени в чл. 6 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗАРСБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСБ и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“, тъй като отразява задълбочените теоретични познания на автора по специалността, разкрива способностите му за самостоятелно научно мислене и творчески подход към проблематиката, включена в предмета на изследване.

По тези съображения давам своята положителна оценка и предлагам на членовете на научното жури да гласуват положително, за да придобие дисертантът **Маргарита Миткова Хубенова – докторант към катедра „Теория и история на държавата и правото“ към Юридически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ образователната и научна степен **“ДОКТОР“** по професионално направление 3.6. Право, Докторска програма „Информационно право“.**

София, 04.09.2017 г.

Рецензент:

Доц. д-р Ирина Цакова